

Turci su vam ljudi koji na svom par tisuća kilometara dugom putovanju prolaze autoputom bratstva-jedinstva i za sobom ostavljaju hrpe smeća. U Njemačkoj ih ima oko dva milijuna, njihove su četvrti omražene a ulicama siju strah i trepet. Crni grubijani. Turci su vam ljudi koji su nam stoljećima, ovdje u Hrvatskoj i na Balkanu uzimali danak u krvi da bi našu djecu-janjičare ponovo vraćali kao ubojice svoga naroda. Turci su vam ljudi koji u filmu Banović Strahinja vade oči i nabijaju ljude na kolac. Turci su vam ljudi koji su uzrokovali smrt oko deset tisuća ljudi, tu u Baranji, 50 km od naše škole, na Mohačkom polju u ljeto davne tisućpetstodvadesetišeste godine. Njihov ravnatelj, sultan Sulejman Prvi Veličanstveni bio je tu u našem Bilju i nadzirao gradnju svog nadaleko poznatog mosta što se protezao od Tvrđe do Darde, pokoravajući močvaru.

Turci su vam naši Comenius projektni partneri. U jesen 2011. godine pozvali su nas u goste na prvi projektni sastanak. Dogovor je bio da se u Geredeu, 400 km istočno od Istambula okupimo predstavnici svih

sedam partnerskih škola. Osim Turaka i nas tu su bili Francuzi, naši glavni koordinatori, Nijemci, Španjolci, Velšani i Švedjani, s tim da se u švedski tim ušuljao jedan dragi Norvežanin, projekt menadžer koga je u Švedsku dovela ljubav prema supruzi. [Mašala!](#)

Predstavnice naše škole smo tičerica engleskog jezika Mihaela Šimunović, voditeljica projekta i ja, tajnica škole, tajnica projekta, glasnogovornica i projekt drajver.

Uputile smo se istim onim autoputom do Beograda, odakle smo jeftinim JAT-ovim letom punim turbulencija napokon sletjele u Stambol. Na Bospor. Prekrstile smo se sretne što smo žive.

Dugačak je stotinjak kilometara, aerodromi su mu udaljeni oko sedamdeset kilometara jedan od drugoga, a u samo jedno njegovo predgrađe stali bi svi Hrvati. Domaći i dijaspora. A prema mojoj procjeni svi stanovnici Bilja stanu u jednu istambulsku aerodromsku čekaonicu srednje veličine.

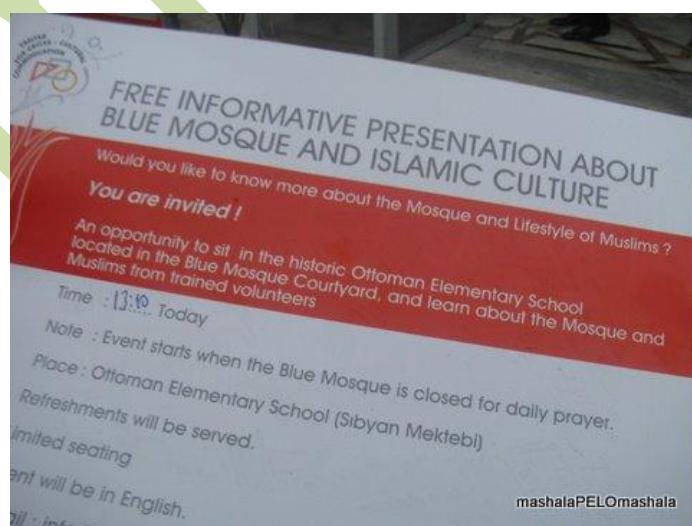
Imaju duplo više parkinga za avione, nego mi u Bilju za automobile. Kada bismo mi imali dužinu njihovih pokretnih traka, njima bismo se mogli voziti po cijeloj općini, pa čak i do Darde, dokuda je nekoć dosezao Sulejmanov drveni most.

Noćnu vožnju šatлом do hotela pravog turskog imena Big Apple platile smo basnoslovnih trideset eura. Strašni crni veliki opasni vozač Turčin pjevao nam je skoro cijelim putem, dok je u pauzama pričao turski, baš kao da ga razumijemo. U pedeset kilometara vožnje pedeset puta je izgovorio riječ masallah kojom nam je izrazio poštovanje i sreću, vjerojatno zbog zarade onih trideset eura. Srećom pa imamo našu Bosnu, tako da smo shvatili da je tu sve [mašala](#)..... i bilo je!

Dok čekamo naše glavne koordinatorke Valerie i Yvonnick da slete iz Pariza, besplatno razgledavamo Unescov Sultanahmet, povijesni centar Istambula sa svojim veličanstvenim džamijama. Ne znam koja mi ljepša: Aja Sofija ili Plava!?

I dok nas opija miris sokova iz džinovskih šipaka iscijedjenih upornošću prenapornih turskih uličnih ponuđača, na poziv jednog ugodnog neznanca ulazimo u osmanlijsku školu naslonjenu na džamiju. Uz čaj i slasni lokum (čitaj: ratluk) uživamo u vrhunskoj prezentaciji Islama kao religije i kao načina života. Na rastanku dobivamo nekoliko Kurana za ponijeti. Razlog više radosti naših prijatelja knjigoljubaca....

Ulični su prodavači beskrajno ljubazni skroz do rukoljuba, ali i opasno napadni, nasilno uslužni kada vam izglancaju čizme do visokog sjaja, kojeg uopće ne želite.

Njihov najveći dućan, kapali čaršija ili bazar ima dvadeset ulaza, oko četiri tisuće dućana u kojima radi oko trideset tisuća ljudi.

Naravno da smo se izgubile i naravno da smo izgubile i svaka po dva kišobrana, od kojih su dva bila u hotelskom vlasništvu. Naravno da smo svu štetu kasnije nadoknadile. Jedan nas je uglađeni krojač uživajući u svom slobodnom danu usput proveo noćnim životom skroz do Galata mosta ispod kojeg možete okusiti sve čari nargile. Isprobala sam je tad prvi, drugi i zadnji put. Bolje da nisam.

Na aerodromu smo preuzeли наš rent a car, mali bijeli novi Fiat u koji su nam jedva stali koferi i koji je zato trošio gotovo ništa goriva.

Zalutali smo na prvoj istambulskoj petlji, ali naš šef i vozač Yvonnick svojom je smirenošću odagnao svaku priliku za dramatizaciju događaja. Možete ga samo zamisliti sa tri jako projektno nabrijane žene u nečemu komfornom poput fiće i putu koji nas je četiristo kilometara vodio kroz noć. Napokon smo stigli na tlo Azije. Stajalište na autoputu dalo nam osjećaj ratova zvijezda. Dočekali su nas ultra moderni čučavci s vratima na daljinsko, zvjezdama na plafonu i čudnovatim pipama u visini koljena. Jako dobar filing. **Mašala!** Na podnim mramornim pločicama restorana možeš se ogledati u

blještavilu. Nas je četvero zauzelo mali stol na ulazu. U trenu nas je opkolilo šest brkatih osmjeha. Od četiristo i nešto raznih vrsta jela koja su se nanizala pred našim očima, izabrali smo fine male sarmice s nekoliko vrsta priloga.

Bojali smo se da bi taj luksuz mogao preći granicu našeg budžeta, no na kasi se ispostavilo da su nam pola toga poklonili i da ne košta ništa. **Mašala!**

Sa crnim smo mrakom ušli u Gerede, gradić u kojem je smještena naša partnerska škola. U odboru za doček sve sami muškarci. Mašala! Između ostalih i čovjek s našim prezimenom: Ayhan Kazan, profesor matematike. Kasnije će se ispostaviti da će on postati glavna maskota projekta.

Sve će nas svojim kažiprstom upozoravati da čuvamo i štitimo svoju prirodu i okoliš. Njegove smo originalne geste svi jako brzo počeli oponašati. Čak vrlo uspješno. [Mašala Ayhane Kazane!](#)

Pogled iz moje hotelske sobe, smještene na vrhu brda puca na šest minareta. Muslimani se mole pet puta dnevno. Nekada davno hodža je pozivao na molitvu vlastitim glasom. Danas ti pozivi trešte iz moćnih zvučnika i to već od pet sati ujutro. Prvo šok, a onda istovremeno veličanstven i snažan osjećaj harmonije poziva na klanjanje.

Prvi puta u životu za doručak med u saču. Obožavam sve što je medeno. [Mašala!](#)

2011 © by Ankica Bilandžić, tajnica OŠ Bilje

Dovoze nas pred školu. Ispred nje betonirani dvor gabarita najmanje kvadratnog kilometra. Domaćini na stepeništu s kravatama i brkovima. Mi toliko kežual, da nam je bilo neugodno.

Prvo svečani prijam u uredu ravnatelja. Srdačan i topao doček uz puno osmijeha i razmjenu darova.

Svi učenici uniformirani. Odijela i kravate. Djevojčice sve u istim suknjama. Doduše, u tome igraju i tjelesni. Nabijaju loptu. Znoje se. A to onda zna bit i nezgodno.

KAŽANshow KAŽANshow

Ulazimo u svečanu projektnu dvoranu boje purpura. Saznajem da smo iz Hirvatistana. Ispred mene šahovnica. Kroz glavu mi prođe Mohačka bitka. **Mašala!**

Već sam govor dobrodošlice i prigodni program dovode nas do suza, a švedski viking Rolf preko puta mene ne može vjerovati da ga je snašlo toliko ljepote.

mashalaPELOmashala

Odmah ču nabrojat šta smo sve jeli u tih pet dana, tako da se ne moram vraćati na tu temu: sarmu, burek, baklavu, čevape, đuveč, grah, pituljice, gibanice i još neke specijalitete, čija sam imena zaboravila. A i ova sam zapamtila samo iz razloga što slučajno sve to mi jedemo i doma.

Zapravo sam skužila da znam turski. Mnoge stvari u mom se Luču zovu istim imenom. Tako je u Turskoj i u Luču duvar, a u ostaloj Hrvatskoj je zid. Ili vamo je barjak, a tamo jarbol. Vamo fenjer, tamo lampa. Vamo čekrk, tamo točak. Vamo bostan, tamo vrt. Vamo sokak, tamo ulica. To je još odonda kad su oni kod nas bili u gostima. Stotinušezdesetisedam godina, mislim. **Mašala!**

Pod budnim okom naše francuske projektne koordinatorice Valerie, svakim smo danom detaljizirali niz projektnih aktivnosti i mobilnosti koje ćemo realizirati u dvije naredne projektne godine. Svaka će škola jednom biti domaćin, a svaka grupa gostiju-učitelja, učenika i ostalih sudionika bit će tako velika da taman popuni poveći dabldeker!

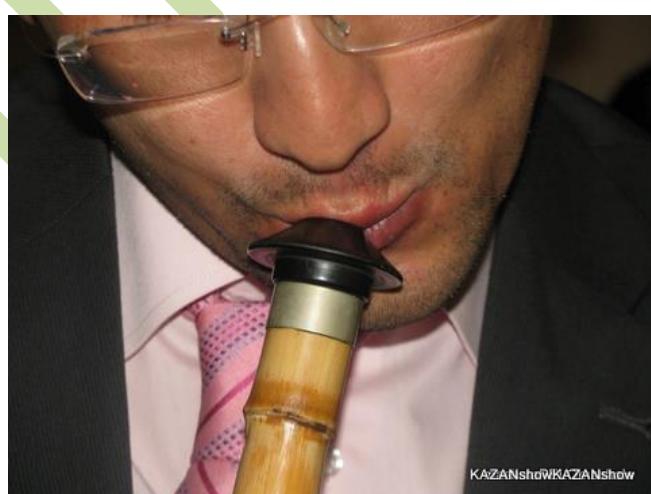

Zajedno ćemo kuhati, jesti, organizirati tradicionalne igre, upoznavati se putem Twinspacea, učiti strane jezike, učiti biti tolerantni, letjeti

avionima, fotografirati,

pjevati, plesati, učiti za život.

Na svakoj mobilnosti osim radnog dijela imaš i zabavni, relaksirajući ili kulturni dio doživljaja. Turci su nas odveli u stotinjak kilometara udaljen Safranbolu, još jedan povijesni biser s Unescove liste svjetske zaštićene baštine. Bio je to povratak u rani srednji vijek, stoljetnu tradicionalnu arhitekturu i gradić s dušom čijih čak tisuću kuća uživa zaštitu cijelog svijeta!

Jeste li ikada bili u haremu? E, mi jesmo. Nije ono što misliš. Pitomo je, romantično i jako ugodno. Gala doživljaj. **Ma, mašala!**

Od turske vas gastro ponude zaboli glava. Odveli su nas na izlet u jednu učiteljsku vikendicu u planini. Bilo je nezaboravno, jer nam je uz ledeni pljusak blato sezalo do koljena, ali Turcima nije bio problem

da cijelu familiju (roditelje u poodmaklim godina i djecu) poredaju u svečani špalir da nas pozdrave i sve redom izljube. U zraku se osjećao Kusturica. Kunem se da obožavam njegove ambijente. Možda su nam se dodatno radovali zato što smo prethodno preživjeli avanturu u kojoj nas je vozač autobusa na nizbrdici kraj ponora ostavio bez da je povukao ručnu, tako da je autobus malo krenijo.... [Mašala!](#)

Više se ne sjećam koliko nas je stalo u malu sobicu u potkroviju još manje vikendice. Zapravo, svi smo stali. Jelo se i s poda, a od ruke do ruke su osim domaćih turskih čevapa, riba i salata kružili francuski sirevi, španjolska i hrvatska vina, švedski kolačići i njemačke čokolade.

Velške specijalitete nismo isprobali, jer nisu ništa donijeli. Dobro za njihov budžet, ali loše za reputaciju. [Mašala!](#)

Jedne je večeri svaki učitelj dobio zadatak da si izabere nekoga od gostiju i povede ih kući na večeru koju će sam/a pripremiti. Pogodili ste! Kazan je odabrao nas!

Opet smo jeli s poda. Riža, meso i povrće. Nakon slasne večere, nekoliko čaša čiste, obične vode i onda turski ples.

Sličan kao naš, samo se keriš: svi su to rekli kada smo se Ayhan i ja kerili na društvenoj večeri u turskom Domu kulture. Kasnije se pričalo da si baš pašemo i da imamo isti govor tijela i gestikulacije. To je za

projekt baš jako važno. Znam da mi ne vjerujete, al stvarno je! Vidjet ćete! **Mašala!**

Ujutro su nas u svojim velebnim uredima svečano primili gradski šef za obrazovanje i sam gradonačelnik, glavom i bradom. Već na ulazu opio nas je miris vrelog čaja i čokolade iz lokalne čokolaterije.

Ali prije toga ide procedura obavezne dezinfekcije ruku. Parfemom. **Mašala!** Tako ti čitav dan miriši i trag.

Inače, iznad glave svakog turskog šefa, manjeg ili većeg, ravnatelja, direktora, učitelja, pa i u svakoj učionici i na početku svakog udžbenika dostojanstveno visi portret velikog Kemala Atatürka, oca

domovine koji je 1923. godine utemeljio modernu Tursku dokidajući tekovine konzervativnog Otomanskog carstva. [Mašala!](#)

U Geredeu su javno kupatilo (turski hamam) imali već polovinom petnaestog stoljeća. I dan danas je u praktičnoj upotrebi. Izgleda strašno, ali smo bili sretni što smo ga mogli vidjeti. U Bilju se već pedeset godina planira izgraditi kanalizacija. Radovi su nedavno započeli. Kad će biti gotovi, ne zna se. Jedno pražnjenje jedne septičke jame u Bilju košta kao dvogodišnja karta za hamam. I to obiteljska. [Mašala!](#)

Poseban je doživljaj ući u džamiju. Obavezno se izuvaju cipele i stavlja marama na glavu. Ta pravila vrijede za žene. Muškarci prije ulaza peru (skoro) sve šupljine na tijelu: usta, uši, nos, oči, šake i tabane.

Prostor je ogroman. Sve je u jednom velikom topлом mekanom tepihu. Za klanjanje: stajanje, klečanje i sjedenje. Muškarci i žene sjede na različite načine o kojima postoji i cijeli jedan priručnik. Hodža je naprijed i moli. Kad ga vidi, čovjek prvo pomisli na ubojitog talibana iz afganistanske pustinje. Muškarci se slažu u redove jedan do drugoga, međusobno si dodirujući ramena. Mi neupućeni pitali smo

se što se malo ne rašire. Takvo slaganje znak je jednakosti i ravnopravnosti.

Dok sam bila leđima okrenuta i fascinirana pričom o Muhamedu i velikom slikom Meke, s leđa mi se prišuljao jedan jako opasan tip. Skoro me udario šlog. Hodža, glavom i bradom. Bez odore. U čarapama, špricanom džemperu i hlačama na crtlu, koje su mu možda bile malo prekratke ili mi se to samo učinilo. „Čuo sam da govorite njemački, dobro nam došli! Drago mi je da ste tu...zname, ne znam jeste li čuli za Duisburg? Tamo sam pomagao sagraditi prekrasnu džamiju...“ Šta čula, gospodin Hodža!? Bila! Baš mi je drago što sam imala tu čast upoznati vas. U trenu ste uspjeli razbiti sve moje strahove. I predrasude. Hvala vam, gospodin Hodža, dvaput hadžija. **Mašala!**

Sve ovo što smo doživjeli u Turskoj bilo je neprekidno vođeno njihovim učiteljima i praćeno učenicima. U stopu smo njima naprsto bili opkoljeni, a za nas su imali tisuće pitanja i milijun osmjeha.

Od dvadeset i šest nacija koje sam do sada upoznala u njihovim vlastitim okruženjima turska je daleko najljudskija, najtoplja i najiskrenija. Nenadmašna po toplini i gostoljubivosti. Turci vas vole bezuvjetno i daju vam više nego što imaju.

Na oproštajnoj večeri uz dodjelu potvrda o sudjelovanju, dobiješ i punu vreću darova, suvenira, čokolade i lokuma. Tu se našao čak jedan crni muški remen iz lokalne kožare. [Mašala!](#)

Ugur, naš fini mladi turski profesor engleskog i prevoditelj za rastanak nam je uz Anu iz Švedske otpjevao pjesmu. Nitko nije mogao sakriti suze, čak ni Velšani koji nisu ništa donijeli za jest....

Projekt je puno više od novca. [Projekt je mašala!](#)

2011 © by Ankica Bilandžić, tajnica OŠ Bilje

Ako se ovi osjećaji mogu kupiti projektom, nikada ih nećemo prestati pisati. **Mašala Verice Sultanice! Mašala!**

„Pa oni nas tretiraju kao neke zvijezde! A mi iz Bilja!“ kroz suze je dok smo si na rastanku mahali zaključila tičerica Miha Ela.

Suze su baš **mašala!**